

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України від 11.07.2019 № 975) [www. economy.nayka.com.ua](http://www.economy.nayka.com.ua) | № 5, 2020 | 28.05.2020 р.

DOI: [10.32702/2307-2105-2020.5.67](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.5.67)

УДК 355.61:328.02:185(477)

JEL Classification: Z3, M53, M54.

*О. П. Голота,
к. е. н., доцент, докторант,
Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського, м. Київ
ORCID ID: 0000-0003-4323-4344*

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК ПІДСИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ФУНКЦІОНУВАННЯ СИСТЕМИ ДЕРЖАВНИХ ОБОРОННИХ ЗАКУПІВЕЛЬ

*O. Holota
PhD in Economics, Associate Professor,
Doctoral candidate of the National Defence University of Ukraine
named after Ivan Cherniakhovskyi, Kyiv*

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK AS A SUBSYSTEM OF THE ORGANISATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF FUNCTIONING OF THE DEFENCE PROCUREMENT (ACQUISITION) SYSTEM

Стаття присвячена аналізу сучасного стану нормативно-правового забезпечення як елементу системи державних оборонних закупівель України. Підсистему нормативно-правового забезпечення розглянуто з позицій основної (базової) складової організаційно-економічного механізму функціонування системи державних оборонних закупівель України. Проаналізовано процес функціонування системи нормативно-правового забезпечення та взаємоузгодженість між окремими нормативно-правовими актами, що регламентують воєнно-економічні відносини суб'єктів системи державних оборонних закупівель. На основі проведеного аналізу виявлено проблемні питання як у регламентуванні окремих процесів державних оборонних закупівель, так і системи державних оборонних закупівель загалом. Результати зазначеного аналізу лягають в основу подальшого вивчення низки інших складових організаційно-економічного механізму функціонування системи державних оборонних закупівель України, а визначені проблемні питання стають базовими для формування шляхів врегулювання нормативно-правового забезпечення системи державних оборонних закупівель у подальшому.

The issue of ensuring the proper level of Ukraine's defence capabilities in the face of its counteraction to "hybrid" aggression by the Russian Federation is quite acute. In this regard, from the standpoint of fulfilling the task of increasing the level of capabilities of the country's defence forces and ensuring the rational spending of budget funds, the effective functioning and development of the defence acquisition (procurement) system is an urgent problem of national importance. In turn, the regulatory and legal framework of the defence acquisition (procurement) system, as a basic subsystem, plays a crucial role in the organisational and economic mechanism of the defence acquisition (procurement) system in general.

The article is devoted to the analysis of the current state of the regulatory and legal framework as an element of the defence acquisition (procurement) system of Ukraine. The regulatory framework subsystem is considered from the standpoint of the main (fundamental) component of the organisational and economic mechanism of functioning of the defence acquisition (procurement) system of Ukraine.

The methodological basis of the article is the complex of methods, including methods of scientific cognition, analysis and synthesis, systematisation and scientific abstraction. The informational basis of the conducted research is the legal and regulation acts, scientific works of the domestic and foreign scientists in the sphere of defence acquisitions (procurement) and awards.

As a result, based on the conducted analysis, the author defines the problematic issues in the regulation of individual processes of defence acquisition (procurement) and the defence acquisition (procurement) system in general. The principal author's achievements from the analysis include several points. First of all, that the structure of the regulatory and legal framework of the defence acquisition (procurement) system covers a significant number of regulatory and legal acts, which due to the incomplete transformation of the security and defence sector are not always sufficiently interconnected. Moreover, some processes of functioning of the defence acquisition (procurement) system need further coordination and the legislative settlement such as: of the issue of formation of the state defence order (award) based on capabilities; regulation of selection of suppliers and advanced training of authorised persons; increasing transparency and competition in defence acquisition (procurement); improving approaches to the methodology of pricing for defence products; settlement of offset activities during the import of defence products; control systems during the entire cycle of public defence acquisition (procurement).

The results of this analysis formed the basis for further study of other components of the organisational and economic mechanism of the defence acquisition (procurement) system of Ukraine. Moreover, the identified issues become fundamental for the formation of ways to arrange the regulatory and legal framework of defence acquisition (procurement) in the future.

Ключові слова: *нормативно-правове забезпечення; державні оборонні закупівлі; система державних оборонних закупівель; державне оборонне замовлення; воєнно-економічні відносини; оборонне планування; озброєння і військова техніка; Міністерство оборони України.*

Keywords: *regulatory and legal framework; defence acquisition (procurement); defence acquisition (procurement) system; defence award (state defence order); military-economic relationship; national defence and security; defence planning; weapon; military equipment; Ministry of Defence of Ukraine.*

Постановка проблеми. Питання забезпечення належного рівня обороноздатності України в умовах її протидії "гібридної" агресії з боку Російської Федерації (РФ) стоїть досить гостро. В зв'язку з цим, з позицій виконання завдання підвищення рівня спроможностей сил оборони країни та забезпечення раціонального витрачання бюджетних коштів ефективного функціонування та розвитку системи державних оборонних закупівель є нагальною проблемою державної ваги.

В свою чергу, нормативно-правове забезпечення системи державних оборонних закупівель, як базова підсистема, відіграє вирішальну роль у організаційно-економічному механізмі системи державних оборонних закупівель загалом. Саме тому аналіз системи нормативно-правового забезпечення державних оборонних закупівель складає базу для ідентифікації наявних проблемних питань у системі державних оборонних закупівель та визначення напрямів їх вирішення у подальшому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів функціонування системи державних закупівель присвячено праці таких авторів, як М. Бублій, А. Галушак, В. Геєць, Н. Дроздова, В. Зубар, Ю. Кіндзерський, Н. Конашук, І. Лютий, О. Мельников, О. Міняйло, О. Овсянюк-Бердадіна, В. Опарін, Г. Пінькас, М. Письменна, І. Смотрицька, Н. Ткаченко та ін. Українськими вченими такими як В. Бадрак, В. Бегма, М. Білокур, І. Борохвостов, В. Горбулін, С. Красников, І. Чепков, В. Шемаєв та ін. достатньо глибоко досліджуються питання систематизованих основ сутності воєнно-технічної політики держави, розвитку її оборонно-промислової складової, підходів до формування державного оборонного замовлення, у тому числі нормативно-правового забезпечення зазначених питань. Водночас, у галузі наукових досліджень системи державних оборонних закупівель зазвичай або досліджувались окремі її напрямки, або проблема розглядалась виключно у постановочному плані. Разом із тим, на поточний час, наукові напрацювання з комплексного дослідження зазначеної проблеми, на жаль відсутні.

Постановка завдання Метою даної статті є аналіз нормативно-правового забезпечення як підсистеми організаційно-економічного механізму функціонування системи державних оборонних закупівель України та

виявлення проблемних питань регламентування як окремих процесів державних оборонних закупівель, так і системи державних оборонних закупівель загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Необхідно зазначити, що серед як вітчизняних, так і закордонних вчених вивченню дефініції “державні оборонні закупівлі”, на поточний час, на жаль, уваги приділено недостатньо, також варто признати, що серед вчених одностайної думки щодо зазначеного питання немає. Так, наприклад, у дослідженні проведеному колективом SIGMA (Support for Improvement in Governance and Management – Підтримка для вдосконалення врядування та менеджменту)¹, наведено таке визначення поняття “оборонна закупівля” (англ. defence procurement) – це процес, за допомогою якого влада у сфері оборони набуває різноманітні товари, послуги чи роботи, необхідні для виконання своїх обов’язків та завдань. Наприклад, ці органи закупають канцтовари та ІТ-обладнання для виконання своїх адміністративних обов’язків; здійснюють придбання: продовольства для військовослужбовців, послуг з прибирання приміщень, підводні човни, винищувачі, бронетехніку, боєприпаси, ракети та інше військово майно для забезпечення національної безпеки, територіальної цілісності або для виконання інших міжнародних зобов’язань, наприклад, участі в миротворчих операціях за кордоном; також здійснюють закупівлю відповідних послуг з технічного обслуговування, задля постійного та безперервного підтримання військового майна у готовності до застосування.

У зазначеному дослідженні зауважується, що не існує авторитетного визначення поняття “оборонні закупівлі”, а також зазначене поняття може розглядатись як у вузькому так і широкому сенсі. Так, у широкому сенсі закупівлі оборони охоплюють будь-які закупівлі, що здійснюються замовником у сфері оборони. За такого підходу поняття оборонних закупівель охоплює всі згадані вище приклади: закупівля канцтоварів, ІТ-обладнання, літальних апаратів, підводних човнів тощо. Оборонні закупівлі у вузькому сенсі – це придбання лише товарів, робіт та послуг, виготовлених або призначених для задоволення суто оборонних потреб, а саме, повертаючись до вищезгаданих прикладів, стосується лише придбання підводних човнів, винищувачів, бронетехніки, боєприпасів, ракет та супутніх послуг. Тобто суто для виконання функцій забезпечення безпеки і оборони держави. Також, у цьому значенні, до оборонних закупівель відноситься придбання технологій “подвійного використання”, тобто технологій, які в принципі можуть бути використані як для оборонних, так і цивільних потреб, за умови, що придбання здійснювалось насамперед для задоволення оборонних потреб, а специфікації цих технологій подвійного використання зазнали певних змін, щоб відповідати військовим вимогам. [1]

Слушною думкою є вищерозглянутий погляд щодо дослідження оборонних закупівель, як у широкому так і у вузькому сенсі. Тому, на прикладі Міністерства оборони України (МОУ) державні оборонні закупівлі можна розглядати, як у широкому сенсі – усі закупівлі МОУ, які проводяться за бюджетні та інші дозволені законодавством кошти, так і у вузькому, лише ті закупівлі, які є предметом формування та реалізації державного оборонного замовлення (ДОЗ). У статті будемо розглядати державні оборонні закупівлі у вузькому сенсі, тобто лише ті, закупівлі, які призначені для задоволення суто оборонних потреб та в рамках оборонного замовлення у значенні наведеному законом України “Про Державне оборонне замовлення”.

Розглядаючи систему державних оборонних закупівель як сукупність взаємозв’язків та взаємозалежностей між учасниками процесу закупівель з метою задоволення суспільних потреб, у вигляді забезпечення належного рівня безпеки та оборони, через надання та розподіл суспільних благ, а також регулювання економічної діяльності держави в сфері оборони [2]. Необхідно звернути увагу на таку властивість системи як наявність певної сукупності елементів у складі, які при певних умовах можуть розглядатись як системи [3]. Тобто система – це упорядкована множина взаємопов’язаних елементів, які мають власну структуру і організацію, а тому можуть бути представлені як підсистеми вихідної, більшої системи [4]. Зазначене стосується складних систем, якою і являється система державних оборонних закупівель.

Тому, вивчаючи організаційно-економічний механізм функціонування системи державних оборонних закупівель будемо припускати, що зазначений механізм являє собою систему певних форм і методів організації та реалізації воєнно-економічних відносин, що виникають між суб’єктами вказаної системи, і включає: її організаційну структуру та низку підсистем, а саме: нормативно-правового забезпечення; кадрового забезпечення; фінансово-економічного забезпечення; інформаційного забезпечення; методичного забезпечення; зовнішнього і внутрішнього контролю та аудиту; а також аналітичного забезпечення.

Розглянемо на прикладі МОУ, як одного із замовників ДОЗ, а, як вже зазначалось, в дослідженні державні оборонні закупівлі розглядаються в рамках ДОЗ, будову та стан нормативно-правове забезпечення системи державних оборонних закупівель.

Варто підкреслити, що нормативно-правове забезпечення є основою організаційно-економічного механізму функціонування системи державних оборонних закупівель. Зазначена підсистема складається з сукупності відповідних законів і підзаконних нормативних актів, які створюють нормативно-правове поле для функціонування системи державних оборонних закупівель та відповідно регламентують взаємовідносини суб’єктів вказаної системи в процесі задоволення оборонних потреб країни. Від того, наскільки точно, коректно та повно будуть регламентовані процедури закупівельного процесу для потреб оборони, а також будуть ув’язані між собою регламентуючі акти, залежить успішність функціонування розглянутого механізму на практиці.

Система нормативно-правового забезпечення державних оборонних закупівель охоплює усі елементи процесу державних оборонних закупівель, а саме: прогнозування та планування закупівель; регламентування та проведення закупівельних процедур; формування та виконання державного контракту; а також контроль закупівельних процедур та виконання контракту, які будуть послідовно розглянуті у статті.

¹ Об’єднана ініціатива Організації з економічної кооперації та розвитку (Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD) та Європейського Союзу.

В свою чергу, система державних оборонних закупівель охоплює забезпечення великої кількості різноманітних потреб. Відповідним чином, нормативно-правове регулювання процедур здійснення державних оборонних закупівель в залежності від предмету закупівель відбувається згідно різних нормативно-правових актів, але де-які з нормотворчих актів є базовими та охоплюють усі оборонні закупівлі. Так, основним законом, який регламентує засади функціонування держави та основні права і свободи громадян є Конституція України. У відповідності до неї Рада національної безпеки і оборони (РНБО) України як координаційний орган з питань національної безпеки і оборони при Президентові України (який він і очолює) координує і контролює діяльність органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони [5]. Далі йде ціла низка кодифікованих актів, а саме такі кодекси України, як: Цивільний, Господарський, Бюджетний, Податковий та Про адміністративні правопорушення, які є загальними для усього процесу оборонних закупівель.

Цивільний кодекс регулює особисті немайнові та майнові відносини, загальні його положення безпосередньо регулюють реалізацію оборонного замовлення в Україні, а також він містить окрему главу, щодо регулювання виконання науково-дослідних або дослідно-конструкторських та технологічних робіт [6].

Господарський кодекс встановлює правові основи господарської діяльності (господарювання), а відповідно відносини, що виникають у процесі реалізації оборонного замовлення, як складника державного замовлення. Значення кодексу визначає, що основними засобами регуляторного впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є державне замовлення, ліцензування, сертифікація та стандартизація тощо. Він надає трактування поняттям "державне замовлення" та "державний контракт" [7].

Бюджетний кодекс України є кодифікованим актом, який регламентує бюджетні відносини, він визначає правові засади функціонування бюджетної системи, її принципи, основи бюджетного процесу і міжбюджетних відносин, а також відповідальності за порушення бюджетного законодавства. Згідно зазначеного кодексу на Міністерство фінансів України покладено функцію контролю за дотриманням бюджетного законодавства на кожній стадії бюджетного процесу [8].

Податковий кодекс України регулює відносини, що виникають у сфері справляння податків і зборів, зокрема визначає вичерпний перелік податків та зборів, що справляються в Україні, та порядок їх адміністрування, платників податків та зборів, їх права та обов'язки, компетенцію контролюючих органів, повноваження і обов'язки їх посадових осіб під час адміністрування податків, а також відповідальність за порушення податкового законодавства.

Окремо слід відмітити, що згідно вимог згаданого кодексу, а саме пункту 32 підрозділу 2 розділу XX, операції з ввезення на митну територію України та постачання на митній території України (у тому числі виробленої на митній території України) продукції оборонного призначення; тобто озброєння, військової та спеціальної техніки, військової зброї та боєприпасів, спеціальних комплектувальних виробів для їх виготовлення та експлуатації, матеріалів та обладнання, спеціально призначених для їх розроблення, виготовлення або використання, спеціальних технічних засобів; за встановленими у вказаному пункті групами, товарними позиціями та підкатегоріями, звільняються від оподаткування податку на додану вартість незалежно від того, хто виробляє та закуповує таку продукцію, якщо закупівля відбувається для цілей проведення антитерористичної операції та (або) здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії РФ у Донецькій та Луганській областях, що здійснюються шляхом проведення операції Об'єднаних сил (ООС), та/або запровадження воєнного стану відповідно до законодавства. Зазначене не стосується продукції оборонного призначення, яка має походження з країни, визнаної державою-окупантом (державою-агресором) по відношенню до України, або ввозиться з її території [9].

Кодекс України про адміністративні правопорушення містить норми адміністративно-правового врегулювання, що передбачають відповідальність за порушення законодавства у сфері державного замовлення, частиною якого є оборонне замовлення [10].

Далі вже більш конкретно до сутності дефініції "державні оборонні закупівлі", як процесу закупівель товарів, робіт і послуг призначених для реалізації державних програм з метою забезпечення національної безпеки та оборони, який здійснює державний замовник [11], є закони України "Про національну безпеку України" [12] та "Про державне оборонне замовлення" [13].

Закон України "Про національну безпеку України" визначає основи та принципи національної безпеки і оборони, також він визначає та розмежовує повноваження державних органів і запроваджує всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони тощо [12]. Також, варто зазначити, що вимоги закону України [12] регламентують засади демократичного цивільного та фінансового контролю над сектором безпеки і оборони.

Так, система демократичного цивільного контролю складається з контролю, що здійснюється Президентом України; Верховною Радою України (ВРУ); Радою національної безпеки і оборони (РНБО) України; контролю, Кабінетом Міністрів України (КМУ), органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського контролю.

В свою чергу, Рахункова палата від імені ВРУ здійснює контроль за надходженням коштів до Державного бюджету України та їх використанням, а центральний орган виконавчої влади, який реалізує державну політику у сфері державного фінансового контролю (Державна аудиторська служба України), здійснює контроль за використанням коштів Державного бюджету України, що виділяються на потреби сектору безпеки і оборони [12].

З прийняттям закону України "Про національну безпеку України" втратив чинність закон України "Про оборонне планування", у відповідності до якого тривалий час відбувалось планування ДООЗ. Це ж визвало і зміни у строках довгострокового, середньострокового та короткострокового оборонного планування, відповідно з 12 років на понад 5 років; з 6 років на до 5 років та з 1 року на 3 роки. При цьому варто відмітити, що завдання та порядок

оборонного планування в зазначеному законі України свого відображення, на жаль, не знайшли. Необхідно зауважити, що система нормативно-правового забезпечення сектору безпеки і оборони, як і сам сектор знаходяться у стадії реформування. А тому, як показує досвід, взаємозв'язок між документами довгострокового, середньострокового та короткострокового оборонного планування є недостатньо щільний та, відповідно, належної регулятивної функції, яка закладається при формуванні документів направлених на зміцнення національної безпеки та обороноздатності, не забезпечує. Далі зазначене проблемне питання буде розглянуто більш детально.

Закон України "Про державне оборонне замовлення" визначає загальні правові та економічні принципи формування, розміщення, фінансування і виконання державного оборонного замовлення, а також регулює відносини у цій сфері. Положення закону України "Про державне оборонне замовлення" деталізуються постановою КМУ "Питання державного оборонного замовлення" від 27.04.2011 № 464 [14] та іншими нормативно-правовими актами. Положення закону України [13] та постанови КМУ [14] визначають: Міністерство розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України (МРЕТ і СГ) уповноваженим орган з питань координації оборонного замовлення та його повноваження, повноваження державного замовника, виконавця, порядок планування та формування оборонного замовлення, укладення державних контрактів, особливості закупівлі продукції, робіт і послуг оборонного призначення за імпортом, порядок виконання та контроль виконання оборонного замовлення.

ДОЗ щорічно формується як пакет документів, що узгоджується з Міністерством фінансів (МФУ) і Міністерством юстиції, схвалюється РНБО та затверджується КМУ після погодження комітетом з питань національної безпеки, оборони та розвідки ВРУ вже після затвердження Державного бюджету України ВРУ [14]. В ДОЗ наводиться перелік державних замовників та виконавців, номенклатура та кількість продукції, що закуповується, обсяги робіт, послуг, їх вартість (попередня, прогнозована), і є підставою для укладення відповідних державних контрактів. ДОЗ – є частиною системи планування сектора безпеки та оборони (оборонного планування), дивись рис. 1. Слід підкреслити, що оборонне планування в Україні проводиться циклічно за програмно-цільовим методом і процедурно здійснюється методом паралельності у роботі суб'єктів планування, воно поділяється на довго-, середньо- та короткострокове, на що вже зверталась увага. Під час планування та фінансування процесів розвитку ЗСУ функціонують паралельно дві системи: оборонне планування та бюджетування або фінансово-економічне забезпечення ЗСУ. На даному етапі відбуваються спроби інтегрувати ці дві системи, але мають місце недоліки щодо узгодженості показників цих двох систем.

Необхідно зазначити, що планування ДОЗ, яке є основою для здійснення державних оборонних закупівель відбувається у відповідності до вимог законодавчих актів України, актів Президента України та КМУ, міжнародних договорів та відомчих актів. Розглянемо основні у розрізі МОУ та організації планування розвитку ОВТ, а саме це: закони України "Про національну безпеку України", "Про оборону України" [15], "Про Збройні Сили України" [16], "Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки" [17], "Про наукову і науково-технічну діяльність" [18], "Про державні цільові програми" [19], вже згаданих Бюджетного кодексу України та "Про державне оборонне замовлення", а також указів Президента України "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року "Про планування і формування державного оборонного замовлення" [20], "Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року "Про стратегію національної безпеки України" [21], постанов КМУ "Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм" [22], "Питання державного оборонного замовлення", "Про затвердження Порядку розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції" [23], Розпорядження КМУ "Основні напрями розвитку ОВТ на довгостроковий період" [24], наказів МОУ "Про затвердження Положення про середньострокове та короткострокове оборонне планування в Міністерстві оборони України і Збройних Силах України" [25], "Про затвердження Інструкції з порядку планування, формування, виконання та коригування державного оборонного замовлення у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України" [26] та Рекомендації з оборонного планування на основі спроможностей в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затвержені Міністром оборони України [27] тощо.

Закони України "Про національну безпеку України", "Про оборону України" та "Про Збройні Сили України" визначають загальну політику України у секторі безпеки та оборони у стратегічних документах довгострокового планування, які у подальшому під час здійснення оборонного планування деталізуються документами середньострокового планування, на рівні державних та державних цільових програм, що визначають зазначену загальну політику України на певний період часу та документами короткострокового планування вже як конкретні дії планового бюджетного періоду, послідовність наведена на рис. 1.

Згідно вимог наказу МОУ [26] уповноваженим за формування ДОЗ у МОУ призначено Департамент військово-технічної політики, розвитку озброєння та військової техніки (ДВТПРОВТ). ДВТПРОВТ узагальнює пропозиції від відповідальних за формування оборонного замовлення² та формування пропозицій МОУ і Генерального штабу (ГШ) Збройних Сил України (ЗСУ) до проекту основних показників оборонного замовлення та пропозицій щодо їх коригування та разом з їх обґрунтуванням подає на затвердження Міністру оборони України. В свою чергу, розподіл відповідальності за організацію формування та виконання бюджетних програм в системі МОУ відбувається згідно до вимог відповідного наказу МОУ [28].

² структурні підрозділи МОУ та ГШ ЗСУ, на які покладено завдання щодо формування пропозицій МОУ (ГШ ЗСУ) до проекту основних показників оборонного замовлення та пропозицій щодо їх коригування за відповідними бюджетними програмами Міноборони; відповідно замовники з оборонного замовлення – це структурні підрозділи МОУ та ГШ ЗСУ, а також інші органи військового управління, на які покладене завдання з опрацювання встановленим порядком проектів державних контрактів з виконавцями на розробку, поставку (закупівлю) продукції, виконання робіт, надання послуг за оборонним замовленням за відповідними бюджетними програмами Міноборони

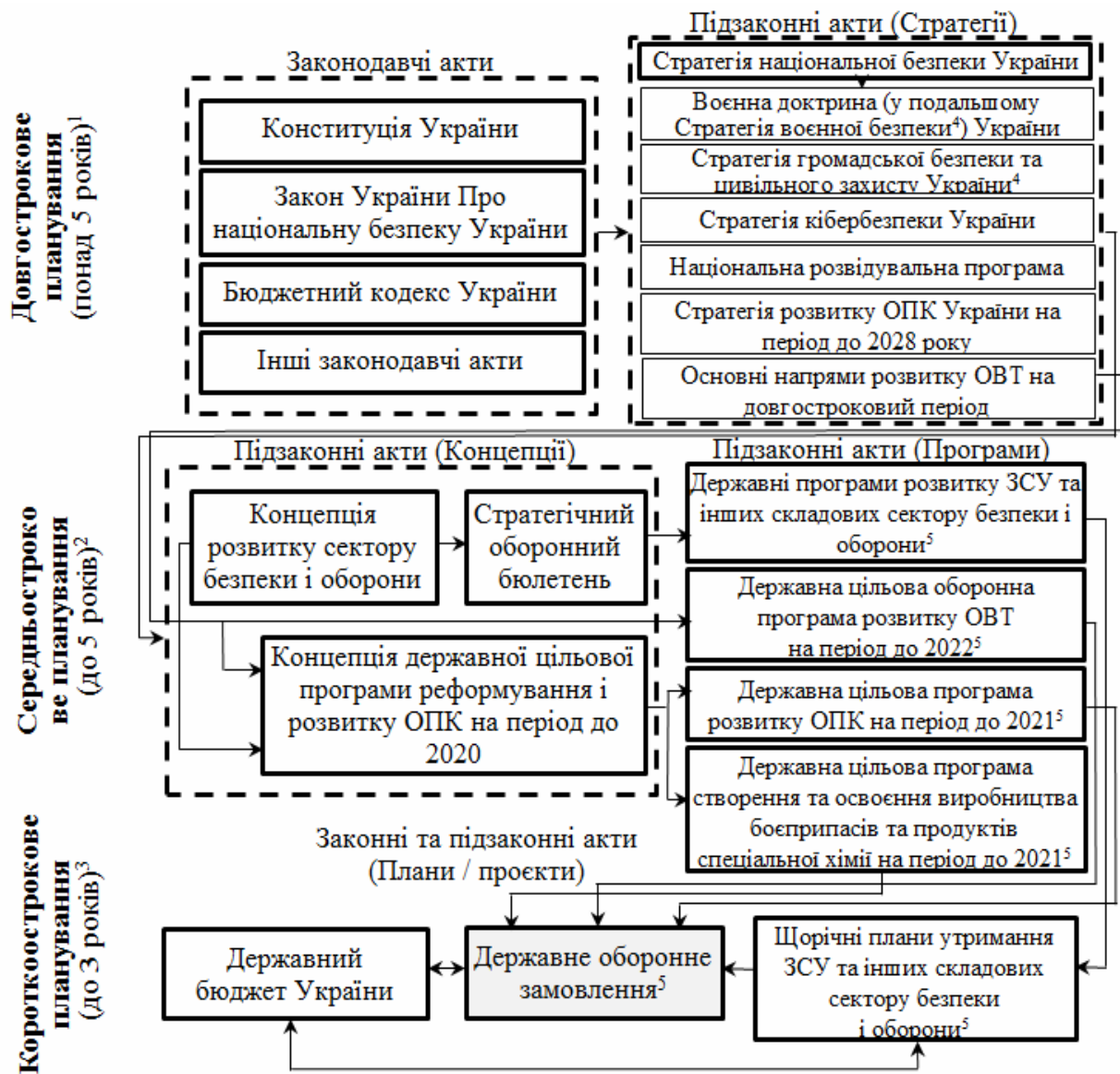

Рис. 1. Схема послідовності розроблення документів планування у секторі безпеки та оборони

¹ визначає загальну політику України;

² визначає загальну політику України на певний період часу;

³ визначає конкретні дії планового бюджетного періоду;

⁴ документи в стадії розробки;

⁵ документи мають обмежений доступ.

Сформовано на основі [12; 13; 14; 25; 26; 27; 30, С. 14; 31; 32; 33]

В процесі відпрацювання документів планування проводяться маркетингові дослідження та розробляються орієнтовні показники обсягів оборонного замовлення – в рамках планування на довгостроковий та середньостроковий період, а в рамках короткострокового планування – проект основних показників оборонного замовлення на плановий бюджетний період та два подальших. Після цього розпочинається формування та ведення реєстру виробників продукції, робіт і послуг оборонного призначення, закупівлі яких становлять державну таємницю [13], порядок формування та ведення зазначеного реєстру визначений постановою КМУ [29]. А основні показники оборонного замовлення після затвердження закону України Про державний бюджет на відповідний рік затверджуються постановою КМУ. Після затвердження ДОЗ, спираючись на затвержені основні показники оборонного замовлення вже можливо розпочинати пошук постачальників для реалізації ДОЗ.

Розглядаючи нормативно-правове забезпечення системи державних оборонних закупівель на етапі прогнозування та планування, варто ще раз відмітити, що оборонне планування знаходиться на етапі становлення і це відбивається на процесі зазначеного планування у низці недоробок.

Так, у Стратегічному оборонному бюлетені визначені завдання щодо розвитку системи оборонного планування як складової національної системи планування у секторі безпеки і оборони. Проголошено впровадження методів, які застосовуються країнами-членами НАТО для посилення власних оборонних

спроможностей, а саме це метод планування на основі спроможностей³ (Capability Based Planning) [34]. Призначення цього методу: удосконалення процедур оборонного планування та узгодження їх з бюджетним процесом, а також забезпечення програмного управління оборонними ресурсами. На сучасному етапі все ще триває трансформаційний процес переходу щодо застосування цього методу, а відповідно застосовується як метод на основі існуючих загроз так і на основі спроможностей. У МОУ навіть розроблено Рекомендації з оборонного планування на основі спроможностей в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затверджені Міністром оборони України [27]. Але процес ще досі не узгоджений та чітко не сформовані положення щодо ув'язки показників на основі спроможностей на стадіях короткострокового та середньострокового планування. Окрім цього, все ще знаходяться на стадії розробки документи довгострокового планування, такі як нова Стратегія національної безпеки України та відповідно Воєнна стратегія України тощо.

Якщо подивитись окремо на формування державних програм, то можливо також простежити певні недоліки. Державні програми розробляються на підставі різних документів, так, наприклад, Державна програма розвитку ЗСУ, як можна побачити на рис. 1 та рис. 2, – виходячи з положень Стратегії національної безпеки України, Воєнної доктрини України, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України та Стратегічного оборонного бюлетеня України; в свою чергу, всі державні цільові програми – керуючись законом України “Про державні цільові програми” та постановою КМУ “Про затвердження Порядку розроблення та виконання державних цільових програм” (рис. 2). Підставою для розроблення зазначених програм є документи вищого рівня, які відрізняються не тільки за ієрархією.

Рис. 2. Схема послідовності та підстав розроблення державних та державних цільових програм для забезпечення воєнної безпеки держави

Сформовано на основі [12; 19; 21; 22; 30, С. 15; 32; 33]

Так, на прикладі Державної цільової оборонної програми розвитку ОВТ України і Державної програми розвитку ЗСУ, ми можемо бачити, що суб'єкти оборонного планування, які розробляють та затверджують зазначені програми, не являються одними і тими ж, що спричиняє неузгодження у взаємозв'язку цих двох програм, не зрозуміло за якими критеріями необхідно обирати вихідні показники з Державної програми розвитку для Державної цільової оборонної програми розвитку ОВТ. До того ж, на практиці, необхідність термінового внесення змін до ДОЗ, наприклад, щодо включення нових заходів із закупівлі або змін у обсягах фінансування, призводить до, іноді, масштабного переопрацювання всього комплексу заходів. Як наслідок, для усунення протиріч,

³ включає функціональний аналіз усіх вимог до існуючих та необхідних спроможностей. Спроможності визначаються на основі задач, що потребують вирішення... Після визначення необхідної кількості спроможностей вибираються найбільш ефективні з точки зору витрат варіанти задоволення вимог для виконання необхідних задач

переробляється Державна цільова програма розвитку ОБТ та виникають розбіжності між нею та Державною програмою розвитку ЗСУ.

В свою чергу, механізм внесення зазначених змін також не визначений у керівних документах та проводиться в “ручному” режимі, що призводить до суб’єктивності під час прийняття управлінських рішень. Виникає неузгодженість між суміжними документами оборонного планування, що, в свою чергу, може призводити до плутанини у вихідних даних та, як наслідок, помилкових рішеннях на наступних етапах планування. [30, С. 12]

Наступний етап процесу закупівель – це регламентація та проведення закупівельних процедур з метою обрання постачальника. Так, базуючись на затверджених основних показниках оборонного замовлення на відповідний бюджетний період замовники проводять відбір виконавців у порядку визначеному законами України “Про публічні закупівлі”, “Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони” та “Про державне оборонне замовлення” [14]. Регламентація відбору постачальників здійснюється в залежності від предмета закупівель. Так, для закупівель, предмет яких не містить відомостей з державної таємниці регламентація здійснюється у відповідності до вимог законів України “Про публічні закупівлі” [35] та “Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони” [36].

Закон України “Про публічні закупівлі” регламентує закупівлі товарів, послуг, вартість предмета яких для замовників (органи державної влади тощо) дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень, а робіт – 1,5 мільйона гривень, а щодо замовників, які здійснюють діяльність в окремих сферах господарювання, то тут вартість закупівлі товару та послуг вартість, яких повинна дорівнювати або перевищувати 1 мільйон гривень, а робіт – 5 мільйонів гривень. Розроблення, виготовлення, реалізація, ремонт, модернізація та утилізація озброєння, військової техніки, військової зброї і боєприпасів до неї, організація, координація, а також безпосереднє постачання товарів, виконання робіт та надання послуг на виконання ДОЗ підпадає під вимоги зазначеного вище закону.

Згідно вимог Закону “Про публічні закупівлі” закупівлі вартість, яких підпадає у діапазон його регламентації можуть здійснюватися шляхом застосування однієї з таких конкурентних процедур як: відкриті торги; торги з обмеженою участю та конкурентний діалог. Вказані процедури здійснюються зі застосуванням електронної системи. Як виняток може бути застосована переговорна процедура (винятковими умовами вважаються такі як: якщо роботи, товари чи послуги можуть бути виконані, поставлені чи надані виключно певним суб’єктом господарювання, за умов нагальної потреби тощо), переговорна процедура відбувається без застосування електронної системи закупівель. В рамках відкритих торгів може бути укладена рамкова угода. Рамкова угода – правочин, що укладається одним чи кількома замовниками (у тому числі централізованою закупівельною організацією) з кількома учасниками процедури закупівлі (угода укладається з кількома учасниками, які визнані переможцями відкритих торгів, за умови, що участь у ній беруть не менше трьох учасників) з метою визначення основних умов закупівлі окремих товарів і послуг для укладення відповідних договорів про закупівлю протягом строку дії рамкової угоди. Також замовником може бути застосована спрощена закупівля через проведення електронного аукціону (зі скороченими термінами розміщення) або шляхом обрання постачальника з електронного каталогу в електронній системі, щоб вказана процедура відбулась достатньо одного учасника.

Необхідно зазначити, що оцінка тендерних пропозицій проводиться автоматично електронною системою закупівель на основі критеріїв і методики оцінки, зазначених замовником у тендерній документації (оголошенні про проведення спрощеної закупівлі), шляхом застосування електронного аукціону. Критеріями оцінки є один з нижчезазначених, а саме: ціна; вартість життєвого циклу; ціна або вартість життєвого циклу разом з іншими критеріями оцінки, зокрема, такими як: умови оплати, строк виконання, гарантійне обслуговування, передача технології та підготовка управлінських, наукових і виробничих кадрів, застосування заходів охорони навколишнього середовища та (або) соціального захисту, які пов’язані із предметом закупівлі.

Варто відмітити, що остання редакція вищезазначеного закону, яка відбулась 19 квітня 2020 року, внесла суттєві зміни в регламентуючи процедури законодавчого акту з метою адаптувати законодавство України у сфері закупівель до вимог законодавства Європейського Союзу на виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. В законі з’являється термін “вартість життєвого циклу”, який розглядається як сукупність вартості предмета закупівлі або його частини (лота) та інших витрат, які нестиме безпосередньо замовник під час використання, обслуговування та припинення використання предмета закупівлі. Вартість життєвого циклу розраховується відповідно до методики, встановленої у тендерній документації. Термін “спрощена закупівля”, який трактується як придбання замовником товарів, робіт і послуг, вартістю 50 тисяч гривень та більше, але є меншою за вартість для товарів та послуг ніж 200 тисяч (1 мільйон) гривень, а робіт 1,5 мільйона (5 мільйонів) гривень (для замовників окремих сфер господарювання). Відповідальною за організацію та проведення процедури закупівлі/спрощеної закупівлі є уповноважена особа⁴ також замовник може здійснювати закупівлі через централізовану закупівельну організацію. Тобто відповідальність з тендерних комітетів переноситься на уповноважених осіб, також можуть створюватись робочі групи, які очолює уповноважена особа, але робоча група має лише дорадчий характер. Також з’являється поняття “електронні каталоги” – це систематизована база актуальних пропозицій, що формується та супроводжується централізованою закупівельною організацією в електронній системі закупівель та використовується замовником з метою відбору постачальника товарів. Зазначені каталоги є інструментом для підвищення ефективності закупівель та які можливо застосувати як

⁴ до кінця 2021 року триватиме перехідний період: закупівлі можуть проводити і тендерні комітети.

альтернативу для спрощених закупівель та для закупівель вартістю 50 тис. грн та менше. Вказаний інструмент працює за принципом онлайн-магазину. Постачальники розміщують у каталозі свої товари, а державні замовники вибирають з наявних та купують, відповідно це значно спрощує процес закупівлі для бюджетної установи. Крім того, звітувати в електронній системі необхідно за всі проведені закупівлі, раніше закон вимагав звітування для закупівель від 50 тис. грн. Ще одним терміном, який з'являється в законі є "торги з обмеженою участю", які застосовуються у разі потреби попередньої перевірки кваліфікації учасників шляхом проведення кваліфікаційного відбору, процедура проводиться у два етапи. А також відбулись зміни у процедурі оскарження, кваліфікаційних критеріях обрання постачальника, у вимогах щодо укладання додаткових угод, у виявленні заниження ціни (аномально низькі ціни), штрафних санкціях тощо.

На що слід звернути увагу щодо запропонованих змін у закон України [35], вони є слушними та багато в чому підвищують ефективність закупівельних процесів, разом з тим необхідно звернути увагу на де-які питання, які потребують вдосконалення. Так, в зазначеному законі вказано, що уповноважена особа з організації та проведення закупівель для здійснення своїх функцій підтверджує рівень володіння необхідними (базовими) знаннями у сфері публічних закупівель на веб-порталі МРЕТ і СГ через безкоштовне тестування. Але зважаючи на важливість питань освіти та підвищення кваліфікації уповноваженою особою в зв'язку з персоналізацією відповідальності за закупівельні процеси є слушною думкою висвітити зазначені питання правовими нормами. Також у законі вводиться критерій відбору – "життєвий цикл" який може бути використаний у розрахунку вартості одиниці продукції (послуг). Але методики (типової) розрахунку вартості етапу експлуатації, зокрема, та вартості усього життєвого циклу не пропонується та не згадується перспектива введення вказаної методики іншим нормативним актом. В законі України передбачено, що вартість життєвого циклу розраховується відповідно до методики, установленої у тендерній документації. Але потрібно зауважити, що згідно функцій МРЕТ і СГ розробка та затвердження типової методики визначення вартості життєвого циклу входить в коло його повноважень.

В свою чергу, закон України "Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони" регламентує особливості здійснення процедур закупівлі товарів, робіт і послуг для забезпечення потреб оборони в особливий період, у період проведення антитерористичної операції та у період введення надзвичайного стану. Під гарантованим забезпеченням потреб оборони розуміється забезпечення суб'єктів, визначених у цьому законі, товарами, роботами і послугами, необхідними для виконання завдань щодо відсічі збройної агресії та відвернення загроз державній безпеці, незалежності України, її територіальній цілісності і недоторканності, щодо боротьби з тероризмом, усунення обставин, що зумовили необхідність введення надзвичайного стану. Планування закупівель товарів, робіт і послуг, необхідних для гарантованого забезпечення потреб оборони в особливий період, у період проведення антитерористичної операції, у період введення надзвичайного стану, здійснюється замовником, який застосовує зазначений Закон, що відображається окремими позиціями в річному плані.

Закон України "Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони" застосовується МОУ та його розвідувальним органом, а також іншими суб'єктами, які відносяться до сектору безпеки та оборони, які здійснюють закупівлю товарів, робіт і послуг (далі – товари, роботи і послуги) для гарантованого забезпечення потреб оборони в особливий період, у період проведення антитерористичної операції, у період введення надзвичайного стану, якщо вартість товарів і послуг дорівнює або перевищує 200 тисяч гривень, а робіт – 1,5 мільйона гривень; також під час прийняття рішення щодо закупівлі замовник може обирати такі критерії: ціна та ціна (за умови питомої ваги ціни – не менше 70%) та інші критерії (умови оплати, строк виконання, гарантійне обслуговування, експлуатаційні витрати, загальна вартість користування (життєвий цикл). Серед особливостей вказаного закону [36] у порівнянні із законом України [35], слід зазначити, що закупівлі проводяться в рамках переговорної процедури, яка має скорочені терміни на всіх її етапах, а також: в договорах, укладених за результатами переговорної процедури для гарантованого забезпечення потреб оборони можуть змінюватись істотні умови договору (обсяг закупівлі; сума договору; строк дії договору та виконання зобов'язань щодо передання товару, виконання робіт, надання послуг) під час дії правового режиму воєнного стану в Україні або в окремих її місцевостях. У законі України [36] також як і в [35] не має опису типової методики розрахунку життєвого циклу чи відсилки на інші нормативно-правові акти з зазначеного питання.

За результатом відбору виконавців ДОЗ для закупівель предмет, яких не становить державної таємниці замовники звітують перед МРЕТ і СГ за встановленою зазначеним міністерством формою.

А відповідно, для закупівель, предмет яких містить відомості з державної таємниці регламентація відбувається у відповідності до вимог законів України "Про державну таємницю" та "Про державне оборонне замовлення" [13]. Необхідно зауважити, не всі закупівлі, які входять до складу ДОЗ є закритими, але у цілому ДОЗ є засекреченим та закритим для огляду документом. Також не усі закупівлі, предмет яких містить відомості з державної таємниці входять до складу ДОЗ, а відповідно не регулюються нормами закону України "Про державне оборонне замовлення", такі закупівлі здійснюються спираючись на вимоги закону України "Про державну таємницю" та внутрішньовідомчі нормативні акти.

Необхідно зазначити, що обрання постачальників для закупівель предмет яких містить відомості з державної таємниці відбувається без застосування конкурентних процедур. Замовники обирають своїх постачальників зі спеціального Реєстру виробників продукції, робіт і послуг оборонного призначення (Реєстр), який ведеться МРЕТ і СГ України. Для участі в постачанні товарів без застосування конкурентних процедур постачальники подають пакет документів з метою включення їх до Реєстру та МРЕТ і СГ, після розгляду пакету документів, ухвалює рішення щодо включення виробників до Реєстру. Дані щодо реєстру та переліку підприємств,

які входять до його складу є таємними, але з метою здійснення бюджетного та фінансового контролю відповідно Державна казначейська служба та Державна аудиторська служба України отримують інформацію щодо даних з реєстру в повному обсязі [29].

Також слід відмітити, що закупівлі продукції, робіт і послуг оборонного призначення за імпортом здійснюються відповідно до законів України “Про державне оборонне замовлення”, “Про зовнішньоекономічну діяльність” [37] і “Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання” [38]. До того ж, у разі якщо державним контрактом передбачена закупівля продукції оборонного призначення за імпортом на суму, що перевищує п’ять мільйонів євро, обов’язковою умовою такого контракту є одержання Україною відповідних компенсацій, у тому числі шляхом укладення офсетних договорів. Варто підкреслити, що закупівля продукції, робіт, послуг оборонного призначення за імпортом може здійснюватися в іноземних юридичних осіб лише шляхом укладення державним замовником державного контракту з вітчизняним суб’єктом господарювання, якому надані повноваження на право здійснення експорту та імпорту товарів військового призначення і товарів, які містять відомості, що становлять державну таємницю, тобто не на пряму, а через посередника.

На що необхідно звернути увагу на цьому етапі розгляду нормативно-правових актів системи державних оборонних закупівель, це те що через особливість функціонування сектору безпеки і оборони в Україні в 2018 році державною таємницею засекречене майже 19,6% усього, що закуповує МОУ, в свою чергу, для порівняння, частка таємних закупівель Департаменту оборони США в 2016 році становила 16% (якщо брати сумарну вартість закупівель), або 10% від загального бюджету Департаменту. У Німеччині частка таємного бюджету не перевищує 1%, у Болгарії – не більше 2%. [31] Проблемне питання саме у законодавчому регулюванні питання що саме є предметом державної таємниці та за яких умов. Відповідальність щодо засекречування предмету закупівель покладається на замовника без чітко встановлених стандартів державної таємниці.

Так, у Антикорупційній програмі МРЕТ і СГ на 2019–2021 роки, в описі ідентифікованих корупційних ризиків, зазначено, що здійснення закупівлі без застосування конкурентних процедур створює ризик закупівлі продукції низької якості, за завищеними цінами та можливе лобювання приватних інтересів посадовими особами державних замовників при виконанні ними функцій держави. В свою чергу, відсутність інформації у відкритих джерелах про плани закупівель продукції, робіт і послуг оборонного призначення для потреб ЗСУ, правоохоронних та розвідувальних органів може призвести до неефективного використання бюджетних коштів, постачання продукції оборонного призначення за завищеними цінами, порушення вимоги законодавства України в частині забезпечення рівних умов конкурентного середовища у сфері державних (публічних) закупівель, зокрема на ринку постачання продукції, робіт та послуг оборонного призначення [39].

Як вже зазначалося раніше, сьогодні в Україні сектор безпеки і оборони трансформується і документи стратегічного планування (Стратегічний оборонний бюлетень, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони тощо) піднімають питання щодо необхідності розсекречення оборонних закупівель та зміни підходів до захисту державної таємниці в цілому. Так, розроблено проект закону України “Про оборонні закупівлі” [40], в якому прописані нові підходи до планування державних оборонних закупівель, передбачається створення плану оборонних закупівель, який складається з двох частин (повністю відкритої для огляду та аналізу і закритої), передбачається введення декількох різних процедур за якими можуть здійснюватися закупівлі, предмет яких містить відомості з державної таємниці, а також запроваджується колегіальний орган з прийняття рішень по закупівлях за закритими процедурами та міжвідомча комісія щодо закупівель у єдиного постачальника тощо. Але на даний час зазначений проект пройшовши перше читання у Верховній Раді (у грудні 2019 року) далі не розглядається.

Продовжуючи розглядати нормативно-правові акти, які регламентують діяльність в системі державних оборонних закупівель та переходячі до наступного етапу необхідно зауважити, що на стадії підписання контракту відбувається узгодження ціни закупівлі. Контракти ДОЗ мають форму встановлену постановою КМУ Питання державного оборонного замовлення [14], якою затверджені типові державні контракти: на поставку (закупівлю) продукції, на виконання робіт (надання послуг) та на виконання дослідно-конструкторської (науково-дослідної, технологічної) роботи за оборонним замовленням.

Процес ціноутворення на оборонну продукцію та продукцію військового призначення (ПВП) регламентується перш за все Законом України Про ціни і ціноутворення [41], вказаний закон визначає основні засади цінової політики і регулює відносини, що виникають у процесі формування, встановлення та застосування цін, а також здійснення державного контролю (нагляду) та спостереження у сфері ціноутворення. Ще необхідно зауважити, що у відповідності до вимог зазначеного закону суб’єкти господарювання під час провадження господарської діяльності використовують: вільні ціни та державні регульовані ціни. Саме державні регульовані ціни застосовуються суб’єктами господарювання, які постачають ПВП та оборонну продукцію, яка містить відомості з державної таємниці в рамках ДОЗ. В свою чергу, у розрахунках з іноземними суб’єктами господарювання при проведенні експортних (імпортних) операцій застосовуються контрактні (зовнішньоторговельні) ціни, що формуються відповідно до цін і умов світового ринку.

Тобто, згідно вимог Порядку планування, формування, розміщення та коригування державного оборонного замовлення, а також здійснення контролю за його виконанням, який затверджений постановою КМУ Питання державного оборонного замовлення [14], ціни на продукцію оборонного призначення визначаються за результатами процедур закупівлі, передбачених законами України “Про публічні закупівлі” та “Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони” і є вільними ринковими цінами. А у разі визначення виконавця без застосування конкурентних процедур (закупівля у суб’єкта

господарювання, який є єдиним в Україні виробником, або зареєстрований як виробник продукції, робіт і послуг оборонного призначення, закупівлі яких становлять державну таємницю) ціна на продукцію оборонного призначення встановлюється суб'єктом господарювання і державним замовником під час проведення переговорів щодо укладення державного контракту, договору (контракту) з урахуванням вимог Порядку формування ціни на продукцію, роботи, послуги оборонного призначення у разі, коли відбір виконавців з постачання (закупівлі) такої продукції, робіт, послуг здійснюється без застосування конкурентних процедур (Порядку) [42].

Згідно Порядку [42] формування ціни відбувається за калькуляційним методом, слід зауважити, що вказана процедура здійснюється за певної формули (в основі якої покладено підрахунок сукупних витрат та прибутку) де максимальний прибуток не може перевищувати 5% від вартості комплектуючих та до 30% від вартості послуг, тобто зазначені відсотки беруться від виробничої собівартості продукції, без врахування операційних витрат, також зазначений Порядок не передбачає врахування рівня інфляції за період виконання замовлення, що відповідно зменшує реальний прибуток підприємств. В свою чергу, МОУ як державний замовник обмежує ці норми Методичними рекомендаціями щодо єдиних підходів під час застосування окремих положень, визначених постановою КМУ від 08.08.2016 № 517, які затверджені МОУ 18.10.2016 [43] відповідно встановлює – 1% від вартості комплектуючих та 20% від вартості послуг. Що не стимулює виконавців ДОЗ до розвитку технологій та підвищення якісної складової продукції тощо та навіть спонукає їх до пошуку шляхів штучно збільшувати собівартість продукції, наприклад, шляхом закупівлі дорожчих комплектуючих, фіктивного збільшення робочих годин тощо.

Варто підкреслити, що імпорт продукції, яка містить відомості з державної таємниці здійснюється без застосування калькуляційного методу за ринковими цінами, що ставить вітчизняних виробників у нерівні умови з іноземними. До того ж застосування офсетної практики вимагає доопрацювання нормативно-правової бази у вказаній сфері.

Так, оскільки офсет невід'ємний від військово-технічного співробітництва (ВТС), найпершим кроком має бути прийняття закону України "Про військово-технічне співробітництво України з іноземними державами". Це необхідний крок, оскільки ВТС з використанням офсетів – це також і процеси воєнно-економічного співробітництва, а не тільки купівлі-продажу окремих зразків ОВТ. Прийняття зазначеного законодавчого акту, повинен передбачати комплексне удосконалення системи управління офсетом. Також в Україні наразі відсутній державний орган, який виконує координаційні та експертні функції при відпрацюванні пакетів офсетних запитів, а також організаційні та адміністративно-контролюючі функції при виконанні офсетних програм (Офсетна комісія, що створена при МРЕТ і СГ України не може охопити весь обсяг робіт із цього питання) тощо [44].

Виконання ДОЗ відбувається згідно державних контрактів. Державні замовники на період виконання замовлення мають право розмістити свої представництва на підприємствах або залучити представництва інших замовників ДОЗ на умовах договору [14].

Під час виконання контрактів представники замовника здійснюють контроль якості продукції, контроль за витрачанням виконавцями ДОЗ коштів державного бюджету, які направляються ними на виконання ДОЗ, на всіх етапах виконання замовниками контракту, проводять аналіз собівартості та трудомісткості ПВП за ДОЗ, розглядають розрахункові матеріали з визначення договірних цін і подають державному замовникові висновок про рівень цін разом з аналізом елементів витрат тощо у відповідності до визначеного постановою КМУ Про затвердження Положення про представництва державних замовників з оборонного замовлення на підприємствах, в установах і організаціях [45] та деякі інші, пов'язані з ними.

Згідно [13] державні замовники здійснюють контроль за цільовим використанням бюджетних коштів, виділених на виконання оборонного замовлення відповідно до умов державних контрактів, а також контролюють хід виконання робіт (на окремих етапах та в цілому) згідно з оборонним замовленням.

Процес демократично-цивільного контролю за виконанням ДОЗ ускладнений, нечіткий та призводить до недостатньої підзвітності. Як вже згадувалось раніше згідно [5], [8], [12] та [13] існує низка контрольних органів щодо витрачання бюджетних коштів у секторі безпеки і оборони. Але у теперішньому вигляді демократично-цивільний контроль не забезпечує достатній рівень підзвітності. Так, чинне законодавство недостатньо чітко визначає повноваження органів державної влади з контролю за виконанням ДОЗ. Контрольні функції розподілені між КМУ, МРЕТ і СГ, Міністерством фінансів України, Рахунковою палатою України, Державною аудиторською службою України та державними замовниками. Ситуація ускладнюється низьким рівнем виконання рекомендації звітів Рахункової палати України [31].

За результатами виконання ДОЗ передбачається низка звітних документів, які замовники та виконавці готують та передають до КМУ, МРЕТ і СГ, МФУ, а також Державної служби статистики (Держстат) України.

Щомісячні звіти: замовники подають звіт щодо укладених контрактів до МРЕТ і СГ; замовники та виконавці подають звіт стан виконання контрактів до Держстату; Держстат подає зведену інформацію про стан виконання контрактів до МРЕТ і СГ та КМУ.

Щоквартальні звіти: замовники подають звіт щодо використання коштів передбачених на ДОЗ до МРЕТ і СГ та МФУ; замовники та виконавці подають звіт про стан виконання НДДКР та підготовку виробництва до Держстату. Також кожен півроку МРЕТ і СГ звітує перед КМУ про стан виконання ДОЗ.

Врегулювання питання електронної реєстрації звітності значно підвищило б ефективність звітного процесу, щоб стало можливим для не таємної частини ДОЗ, через перегляд переліку номенклатури закупівель, предмет яких складає таємницю та підходів щодо формування ДОЗ.

Питаннями пошуку балансу рівня секретності у секторі безпеки і оборони та його закупівлях переймаються науковці та урядовці багатьох країн, навіть економічно успішні та обороннодостатні [46]. Цілком

зрозуміло, що для країни, яка втягнута в "гібридний" конфлікт, зазначене питання є особливо вразливим. Разом з тим, необхідно пам'ятати, що необґрунтоване перебільшення у закритті інформації щодо оборонних витрат є ризиком створення маніпуляцій у вказаній сфері, оскільки знижує рівень громадського контролю, а відповідно і рівень відповідальності суб'єктів системи державних оборонних закупівель, та є приводом для збурень у суспільстві через інформаційні впливи, які неможливо перевірити пересічному громадянину.

Висновки. У статті проаналізовано сучасний стан нормативно-правового забезпечення системи державних оборонних закупівель України. Нормативно-правове забезпечення розглянуто з позицій основної (базової) складової організаційно-економічного механізму функціонування зазначеної системи державних оборонних закупівель України, яка є елементом та підсистемою системи державних оборонних закупівель.

Проведений аналіз надав можливість встановити, що:

1. система нормативно-правового забезпечення державних оборонних закупівель охоплює значну кількість нормативно-правових актів, які в наслідок незавершеності трансформування сектору безпеки і оборони не завжди достатньо ув'язані між собою;

2. в процесі функціонування системи державних оборонних закупівель потребують узгодження та законодавчого врегулювання проблеми:

формування державного оборонного замовлення на основі спроможностей;

регламентації відбору постачальників та підвищення кваліфікації уповноважених осіб;

збільшення прозорості та конкуренції під час проведення державних оборонних закупівель;

вдосконалення підходів щодо методики ціноутворення на оборонну продукцію;

врегулювання офсетної діяльності під час імпорту продукції оборонного призначення;

системи контролю під час усього циклу здійснення державних оборонних закупівель.

Вирішення зазначених питань, в свою чергу, буде сприяти врегулюванню належного цивільно-демократичного контролю над сектором безпеки і оборони; підвищення ефективності функціонування системи державних закупівель та, відповідно, забезпечення оборонних потреб держави.

Проведений аналіз у подальших дослідженнях може стати основою для вивчення інших складових організаційно-економічного механізму функціонування системи державних оборонних закупівель України та шляхів врегулювання її нормативно-правового забезпечення.

Список літератури.

1. Defence Procurement (2011) SIGMA. Public Procurement Brief 23. URL: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5js4vmtfz0p-en.pdf?expires=1585510239&id=id&accname=guest&checksum=6A9A1C48123934FD66B779AB2BB3276E> (дата звернення 28.03.2020).

2. Голота О. П. Система державних оборонних закупівель України: теоретичний аспект. Ефективна економіка. 2020. № 4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=7788> (дата звернення: 08.05.2020). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.72

3. Спицнадель В. Н. Основы системного анализа: Учебное пособие. Спб. : Бизнес-пресс, 2000. 326 с.

4. Зміст, стан та властивості системи. URL: https://pidruchniki.com/83626/menedzhment/zmist_stan_vlastivosti_sistemi (дата звернення: 08.05.2020).

5. Конституція України прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року, зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення 27.04.2020)

6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення 28.04.2020).

7. Господарський кодекс України від 16.01.2003 № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (дата звернення 28.04.2020).

8. Бюджетний кодекс України від 8.07.2010 № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 28.04.2020).

9. Податковий кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide-#n8035> (дата звернення 28.04.2020)

10. Кодекс про адміністративні правопорушення України від 07.12.1984 № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (дата звернення 28.04.2020).

11. Голота О. П. Теоретичні основи понять "державні оборонні закупівлі" та "система державних оборонних закупівель" як складові економічної системи держави. Modern Economics. Миколаїв, 2020. № 20

12. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення 25.03.2020).

13. Про державне оборонне замовлення : Закон України від 3.03.1999 № 464-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-14> (дата звернення 28.04.2020).

14. Питання державного оборонного замовлення : Постанова Кабінету Міністрів України від 27.04.2011 № 464 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-2011-p> (дата звернення 25.03.2020).

15. Про оборону України : Закон України від 06.12.1991 № 1932-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (дата звернення 27.04.2020).

16. Про Збройні Сили України : Закон України від 06.12.1991 № 1934-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12> (дата звернення 27.04.2020).

17. Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки : Закон України від 11.07.2001 № 2623-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14> (дата звернення 27.04.2020).
18. Про наукову і науково-технічну діяльність : Закон України від 26.11.2015 № 848-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (дата звернення 27.04.2020).
19. Про державні цільові програми : Закон України від 18.03.2004 № 1621-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15> (дата звернення 28.04.2020).
20. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 січня 2015 року “Про планування і формування державного оборонного замовлення” : Указ Президента України від 27.03.2015 № 183/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/2015> (дата звернення 27.04.2020).
21. Стратегія національної безпеки України : Указ Президента України від 26.05.2015 № 287/2015 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (дата звернення 25.03.2020).
22. Порядок розроблення та виконання державних цільових програм : Постанова Кабінету Міністрів України від 31.01.2007 № 106. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF> (дата звернення 27.04.2020).
23. Порядок розроблення, освоєння та випуску нових видів продукції оборонного призначення, а також припинення випуску існуючих видів такої продукції : Постанова Кабінету Міністрів України від 20.02.2013 № 120. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/120-2013-%D0%BF> (дата звернення 27.04.2020).
24. Основні напрями розвитку ОБТ на довгостроковий період : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.06.2017 № 398-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npras/250071205> (дата звернення 27.04.2020).
25. Про затвердження Положення про середньострокове та короткострокове оборонне планування в Міністерстві оборони України і Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 17.11.2016 № 610. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/610_nm_2016.pdf (дата звернення 30.04.2020).
26. Про затвердження Інструкції з порядку планування, формування, виконання та коригування державного оборонного замовлення у Міністерстві оборони України та Збройних Силах України : наказ Міністерства оборони України від 15.09.2014 № 646. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU646_2014.pdf (дата звернення 30.04.2020).
27. Рекомендації з оборонного планування на основі спроможностей в Міністерстві оборони України та Збройних Силах України, затверджені Міністром оборони України 12.06.2017. URL: https://www.mil.gov.ua/content/other/Recommendationson_CBP_120617.pdf (дата звернення 30.04.2020).
28. Про організацію формування та виконання бюджетних програм (підпрограм) в системі Міністерства оборони України : Наказ Міністерства оборони України від 22.12.2018 № 650. URL: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/650_nm_2018.pdf (дата звернення 05.05.2020).
29. Порядок формування та ведення реєстру виробників продукції, робіт і послуг оборонного призначення, закупівлі яких становлять державну таємницю : постанова Кабінету Міністрів України від 17.03.2011 № 262. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262-2011-%D0%BF> (дата звернення 01.05.2020).
30. Борохвостов І. В., Білокур М. О. Аспекти існуючих документів оборонного планування щодо пошуку шляхів оснащення озброєнням військових формувань. Озброєння та військова техніка. 2018. № 4(20). С. 9-18. URL: [https://doi.org/10.34169/2414-0651.2018.4\(20\).9-18](https://doi.org/10.34169/2414-0651.2018.4(20).9-18) (дата звернення 05.05.2020).
31. Реформа державного оборонного замовлення. Аналітична записка. Незалежний антикорупційний комітет оборони. URL: <https://drive.google.com/file/d/1EEfr19Kglf1USpv2z9cBjv8ctRnqrmY-/view> (дата звернення 28.04.2020).
32. Рішення Ради національної безпеки та оборони України від 18 лютого 2020 року “Про основні показники державного оборонного замовлення на 2020 рік та 2021, 2022 роки” : Указ Президента України від 27.02.2020 № 59/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-20> (дата звернення 28.04.2020).
33. Концепція розвитку сектору безпеки і оборони : Указом Президента України від 14.03.2016 року № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#n12> (дата звернення 28.04.2020).
34. The Research and Technology Organisation (RTO) of the NATO: Studies, Analysis and Simulation Panel (SAS) (2003). Handbook on Long Term Defence Planning. URL: https://www.researchgate.net/publication/235040987_Handbook_on_Long_Term_Defence_Planning_Manuel_sur_la_planification_de_defense_a_long_terme/link/0deec5175100d2e7d2000000/download. (дата звернення 08.05.2020).
35. Про публічні закупівлі : Закон України від 25 грудня 2015 року № 922-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19#n1357> (дата звернення 28.04.2020).
36. Про особливості здійснення закупівель товарів, робіт і послуг для гарантованого забезпечення потреб оборони : Закон України від 12.05.2016 № 1356-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1356-19> (дата звернення 23.03.2020).
37. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (дата звернення 28.04.2020).
38. Про державний контроль за міжнародними передачами товарів військового призначення та подвійного використання : Закон України від 20.02.2003 № 549-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15> (дата звернення 28.04.2020).
39. Антикорупційна програма Міністерства розвитку економіки, торгівлі і сільського господарства України на 2019–2021 роки URL: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=42f46cd4-bf9c-4d63-9180-0e4c7cb3e6dd> (дата звернення 08.05.2020)

40. Про оборонні закупівлі : проект Закону України від 27.11.2019 № 2398-д. URL: http://www.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67485 (дата звернення 22.02.2020).
41. Про ціни і ціноутворення : Закон України від 21.06.2012 № 5007-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (дата звернення 23.04.2020).
42. Порядок формування ціни на продукцію, роботи, послуги оборонного призначення у разі, коли відбір виконавців з постачання (закупівлі) такої продукції, робіт, послуг здійснюється без застосування конкурентних процедур : Постанова Кабінету Міністрів України від 08.08.2016 № 517. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2016-%D0%BF> (дата звернення 01.05.2020).
43. Методичні рекомендації щодо єдиних підходів під час застосування окремих положень, визначених постановою КМУ від 08.08.2016 № 517, затверджені Міністром оборони України затверджені Міністром оборони України за реєстраційним номером 2591/у/2 від 18.10.2016.
44. Толок П. О. Фінансова безпека підприємств оборонної галузі України у взаємодії із суб'єктами зовнішнього середовища : дис....канд. екон. наук : 21.04.02 / Національний інститут стратегічних досліджень. Київ, 2019. 270 с.
45. Положення про представництва державних замовників з оборонного замовлення на підприємствах, в установах і організаціях : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.10.2009 № 1107. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2009-%D0%BF> (дата звернення 01.05.2020).
46. Priebe, M. Don't Classify The FYDP; Budget Transparency Helps Allies, Taxpayers". *Breaking Defense*. 28.04.2020. URL: <https://breakingdefense.com/2020/04/dont-classify-the-fydp-budget-transparency-helps-allies-taxpayers/> (дата звернення 10.05.2020).

References.

1. The online library of the Organisation for Economic Cooperation and Development (OECD) (2011), "Defence Procurement", *SIGMA Public Procurement Brief*, [Online], vol. 23, available at: <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/5js4vmntfz0p-en.pdf?expires=1585510239&id=id&accname=guest&checksum=6A9A1C48123934FD66B779AB2BB3276E> (Accessed 28 March 2020).
2. Holota, O. (2020), "Defence procurement (acquisition) system of Ukraine: theoretical aspect", *Efektivna ekonomika*, [Online], vol. 4, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7788> (Accessed 8 May 2020). DOI: 10.32702/2307-2105-2020.4.72
3. Spicnadell, V. N. (2000), *Osnovy sistemnoy analiza : Uchebnoye posobie* [System Analysis Basics : Study Guide], Biznes-press, St. Petersburg, Russian Federation.
4. The site "Navchaljni materialy online (pidruchniki.website)" (2010-2020), "Content, status and system internals", available at: https://pidruchniki.com/83626/menedzhment/zmist_stan_vlastivosti_sistemi (Accessed 8 May 2020).
5. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), "The Constitution of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254-%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (Accessed 27 April 2020).
6. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Civil Code of Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (Accessed 28 April 2020).
7. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), "The Commercial Code of Ukraine", available at: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15> (Accessed 28 April 2020).
8. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "The Budget Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (Accessed 28 April 2020).
9. The Verkhovna Rada of Ukraine (2010), "The Tax Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/sp:wide-#n8035> (Accessed 28 April 2020).
10. The Verkhovna Rada of Ukraine (1984), "The Code on Administrative Offences of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10> (Accessed 28 April 2020).
11. Holota, O. (2020), "The theoretical foundations of the concepts of "defence procurement" and "system of defence procurement (acquisition)" as components of the economic system of the country", *Modern Economics*, vol. 20.
12. The Verkhovna Rada of Ukraine (2018), The Law of Ukraine "On the national security of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (Accessed 25 March 2020).
13. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), The Law of Ukraine "On the state defence order", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-14> (Accessed 25 March 2020).
14. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Resolution "Issues of the State Defence Order", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/464-2011-%D0%BF> (Accessed 25 March 2020).
15. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On Defence of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12> (Accessed 27 April 2020).
16. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine "On the Armed Forces of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1934-12> (Accessed 27 April 2020).
17. The Verkhovna Rada of Ukraine (2001), The Law of Ukraine "On Priority Branches of Science and Technology Development", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2623-14> (Accessed 27 April 2020).
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine "On Scientific and Technical Activities", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19> (Accessed 27 April 2020).

19. The Verkhovna Rada of Ukraine (2004), The Law of Ukraine “On State Special Programs”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1621-15> (Accessed 28 April 2020).
20. The President of Ukraine (2015), Decree “On Planning and Formation of the State Defence Order”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/2015> (Accessed 27 April 2020).
21. The President of Ukraine (2015), Decree “On National Security Strategy of Ukraine”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/287/2015> (Accessed 25 March 2020).
22. Cabinet of Ministers of Ukraine (2007), Resolution “Procedure for the Development and Implementation of State Special Programs”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/106-2007-%D0%BF> (Accessed 27 April 2020).
23. Cabinet of Ministers of Ukraine (2013), Resolution “Procedure for the Design, Development and Production of New Defence Products and Discontinuation of Existing Types of Such Products”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/120-2013-%D0%BF> (Accessed 27 April 2020).
24. Cabinet of Ministers of Ukraine (2017), Resolution “The Main Directions of Development of Weapons and Military Equipment for the Long Term”, available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/250071205> (Accessed 27 April 2020).
25. Ministry of Defence of Ukraine (2016), Order “On approval of the Regulations on Medium-Term and Short-Term Defence Planning in the Ministry of Defence of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine”, available at: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/610_nm_2016.pdf (Accessed 30 April 2020).
26. Ministry of Defence of Ukraine (2014), Order “On approval of Instruction on the Procedure of Planning, Development, Implementation and Adjustment of the State Defence Order in the Ministry of Defence and the Armed Forces of Ukraine”, available at: https://www.mil.gov.ua/content/other/Recommendationson_CBP_120617.pdf. (Accessed 30 April 2020).
27. Ministry of Defence of Ukraine (2017), “Recommendations on Capability-Based Defence Planning in the Ministry of Defence of Ukraine and the Armed Forces of Ukraine”, available at: https://www.mil.gov.ua/content/other/MOU646_2014.pdf (Accessed 30 April 2020).
28. Ministry of Defence of Ukraine (2018), Order “On the Organization of Formation and Implementation of Budget Programs (Subprograms) in the System the Ministry of Defence of Ukraine”, available at: https://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/650_nm_2018.pdf (Accessed 5 May 2020).
29. Cabinet of Ministers of Ukraine (2011), Resolution “The Procedure for Forming and Maintaining the Register of Manufactures of Products, Works and Services for Defence Purposes, the Procurement of Which Is a Classified”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/262-2011-%D0%BF> (Accessed 1 May 2020).
30. Borokhvastov, I. V. and Bilokur, M. O. (2018), “The public procurement system: A concept and the impact on the economy”, Weapons and Military Equipment, [Online], Vol. 4(20), pp. 9–18, available at: [https://doi.org/10.34169/2414-0651.2018.4\(20\).9-18](https://doi.org/10.34169/2414-0651.2018.4(20).9-18) (Accessed 5 May 2020).
31. The Independent Defence Anti-Corruption Committee (NAKO) (2019), “Reforming the State Defence Orser. A Brief”, available at: <https://drive.google.com/file/d/1E1GJIVtwUHwzVr6YDkeW2QVQrGv83whg/view> (Accessed 28 April 2020).
32. The President of Ukraine (2020), Decree “Implementation of the Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine "On the Main Indicators of the State Defence Order for 2020 and 2021, 2022”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001525-20> (Accessed 28 April 2020).
33. The President of Ukraine (2016), Decree “Implementation of the Decision of the National Security and Defence Council of Ukraine "The Security and Defence Sector Development Concept”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#n12> (Accessed 28 April 2020).
34. Bakken, B.E. (2003), “Handbook on Long Term Defence Planning”, The Research and Technology Organisation (RTO) of the NATO: Studies, Analysis and Simulation Panel (SAS), available at: https://www.researchgate.net/publication/235040987_Handbook_on_Long_Term_Defence_Planning_Manuel_sur_la_planification_de_defense_a_long_terme/link/0deec5175100d2e7d200000/download. (Accessed 8 May 2020).
35. Verkhovna Rada of Ukraine (2015), The Law of Ukraine “On Public Procurement”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/922-19/print> (Accessed 28 April 2020).
36. The Verkhovna Rada of Ukraine (2016), The Law of Ukraine “On the Specifics of the Procurement of Goods, Works and Services to Ensure the Secured Provision of the Defence Need”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1356-19> (Accessed 23 March 2020).
37. The Verkhovna Rada of Ukraine (1991), The Law of Ukraine “On Foreign Economic Activities”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12> (Accessed 28 April 2020).
38. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On State Control over International Transfers of Military and Dual-Use Goods”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/549-15> (Accessed 28 April 2020).
39. The official site of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine (2019) “Anti-corruption program of the Ministry of Economic Development, Trade and Agriculture of Ukraine for 2019-2021”, available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Download?id=42f46cd4-bf9c-4d63-9180-0e4c7cb3e6dd> (Accessed 8 May 2020)
40. The Verkhovna Rada of Ukraine (2019), The Draft of the Law of Ukraine “On the Defence Procurement”, available at: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67485 (Accessed 22 February 2020).
41. The Verkhovna Rada of Ukraine (2012), The Law of Ukraine “On Prices and Pricing”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5007-17> (Accessed 23 April 2020).
42. Cabinet of Ministers of Ukraine (2016), “Resolution “The Procedure for Forming the Price of Products, Works, Services for Defence Purposes in the Case When the Selection of Contractors for the Supply (Procurement) of Such

Products, Works, Services Is Carried Out without the Use of Competitive Procedures”, available at: URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2016-%D0%BF> (Accessed 1 May 2020).

43. Ministry of Defence of Ukraine (2016), “Guidelines on Common Approaches in Applying Certain Provisions Set by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 08.08.2016 № 517”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/517-2016-%D0%BF> (Accessed 1 May 2020).

44. Tolok, P.O. (2019), “The financial security of defence enterprises of Ukraine in interaction with the subjects of the external environment”. Ph.D. Thesis, Economic Sciences, National Institute of Strategic Studies, Kyiv, Ukraine.

45. Cabinet of Ministers of Ukraine (2009), Resolution “Regulations on Representations of the State Customers on the Defence Order at the Enterprises, in Establishments and the Organizations”, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1107-2009-%D0%BF> (Accessed 1 May 2020).

46. Priebe, M. (2020), “Don’t Classify The FYDP; Budget Transparency Helps Allies, Taxpayers”, Breaking Defense, [Online], available at: <https://breakingdefense.com/2020/04/dont-classify-the-fydp-budget-transparency-helps-allies-taxpayers/> (Accessed 10 May 2020).

Стаття надійшла до редакції 15.05.2020 р.